

Projektplan kortversion

Mission: Psykisk hälsa i skolan

2023-06-02

Ett projekt finansierat av länsgemensamma medel inom ramen för:

Ett samarbete mellan

Projektplan kortversion

2(20)

Mission: Psykisk hälsa i skolan

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

INLEDNING.....	3
<i>Bakgrund</i>	3
<i>Syfte</i>	8
<i>Metod</i>	9
MÅL.....	12
<i>Krav på projektet</i>	14
<i>Kopplingar till andra projekt och verksamheter</i>	15
PLANER.....	15
PROJEKTORGANISATION	17
<i>Organisationsplan</i>	17
<i>Roller, ansvar och befogenheter</i>	17
PROJEKTAVSLUT.....	18
REFERENSER	18

Mission: Psykisk hälsa i skolan

Inledning

Bakgrund

Den psykiska hälsan hos barn och unga i Sverige har försämrats över tid. Enligt Folkhälsomyndighetens återkommande undersökning ”Skolbarns hälsovanor” lider omkring 60 % av 15-åriga flickor av kroniska stressymptom som magont, ryggont, humörsvängningar, nedstämdhet, nervositet eller sömnsvårigheter. Stressymptomen speglar även att ungas förmåga att hantera vardagslivets krav har blivit sämre. Studien visar att trivseln i skolan minskar, elevsammanhållningen har försämrats och allt fler mobbas i skolan. Förskrivningen av antidepressiva läkemedel till unga under 15 års ålder har dessutom ökat kraftigt.¹

Folkhälsomyndigheten definierar psykisk hälsa som en tillgång eller resurs som gör det möjligt för oss människor att må bra och gör det möjligt för oss att uppnå vår fulla potential. Den psykiska hälsan påverkas av många saker. Den påverkas av ärftlig sårbarhet, vad vi gör, hur vi lever och vad vi är med om, men också av de rättigheter, möjligheter eller begränsningar som samhället och vår omgivning ger oss.²

Det finns ett starkt dubbelriktat samband mellan studieresultat och hälsa. Även skolnärvaro har en stark koppling till båda dessa faktorer.³ Goda studieresultat kan leda till bättre hälsa och god hälsa ger bättre förutsättningar att nå måluppfyllelse i skolan.⁴ En dålig psykisk hälsa kan påverka barns skolprestationer negativt och ofullständiga betyg från årskurs nio ökar risken för framtida psykosociala problem.⁵ Våren 2022 saknade nästan var fjärde elev fullständiga betyg då de gick ut grundskolan.⁶ En internationell studie, PIRLS, visar dessutom att läsförmågan hos Sveriges fjärdeklassare minskar.⁷ Ett gemensamt drag hos de individer i Sverige som faller utanför arbetsmarknaden och hamnar i ekonomisk och social marginalisering är att den resan oftast börjar tidigt och att en tydlig varningssignal är skolmisslyckande.

Genom att lyckas ta gymnasieexamen får eleverna påtagligt bättre möjligheter att senare i livet klara sig väl på arbetsmarknaden. Ungdomar som klarar sina gymnasiestudier har även lägre risk för att utveckla olika former av antisocialt beteende, som till exempel missbruk eller kriminalitet. Ungdomar som inte klarar gymnasiet kan därmed ses som en tydlig indikator på samhällets misslyckande med att förbereda unga på vuxenlivets krav och kan i förlängningen förväntas leda till ökat behov av samhällets välfärdstjänster, såsom hälso- och sjukvård, socialtjänst och rättsväsende, vilka redan är satta under hårt tryck.

¹ Folkhälsomyndigheten. 2023

² Folkhälsomyndigheten. 2022.

³ Skolverket. 2020.

⁴ Skolverket. 2019.

⁵ SBU. 2022.

⁶ Skolverket. 2022.

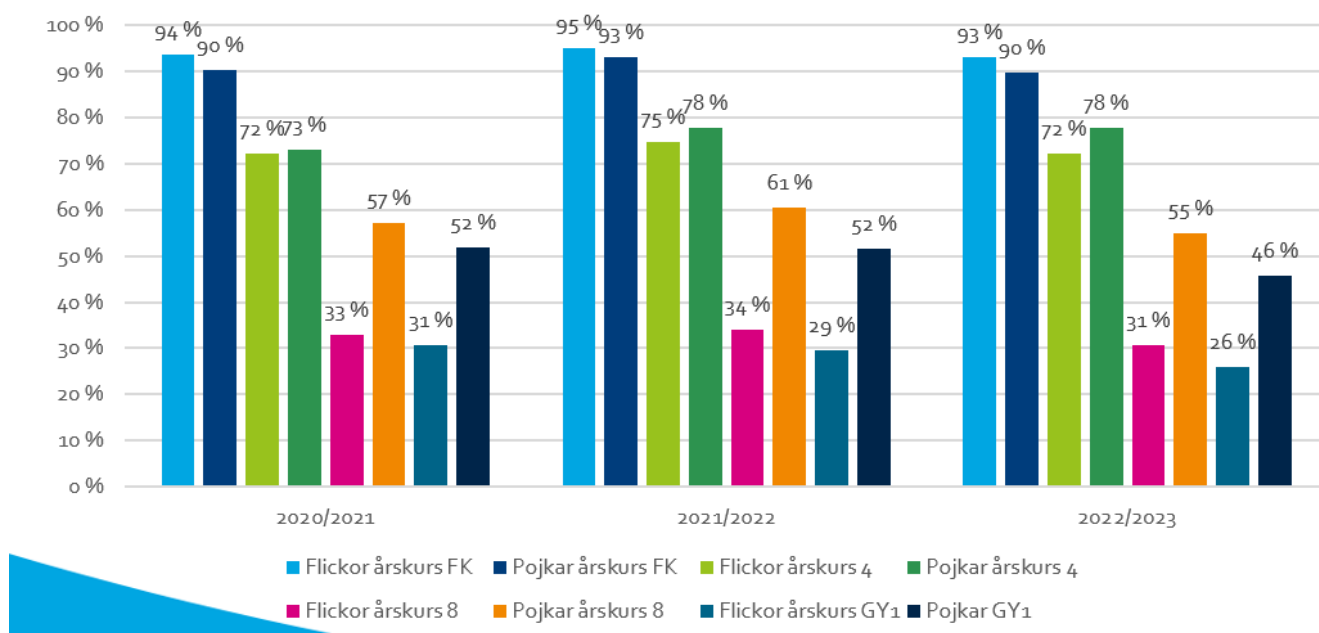
⁷ Skolverket. 2023.

Mission: Psykisk hälsa i skolan

Psykisk hälsa och skolresultat hos barn och unga i Blekinge

Rapporter över regional folkhälsodata och statistik från Nationellt kvalitetsregister för elevhälsans medicinska insatser (EMQ)⁸ visar att den psykiska ohälsan hos barn och unga i Blekinge i stort följer samma mönster som på nationell nivå. Dock sticker Blekinge ut när det gäller uthämtade recept för antidepressiva läkemedel inom åldersgruppen 0 till 17 år där länet ligger högst i landet.⁹

Andel med allmänt mående 8, 9 eller 10

Enkäten som ligger till grund för EMQ ger kompletterande statistik för Blekinge. På frågan ”Om du tänker på ditt liv i största allmänhet, var tycker du att du står just nu?” får eleverna svara utifrån en skala från 0-10 där 0 betyder sämsta tänkbara liv och 10 bästa tänkbara liv. Resultatet i figuren ovan visar tydligt hur skillnader i måendet för flickor och pojkar som svarar 8-10 ökar rejält mellan årskurs fyra och åtta, till nackdel för flickorna. Skillnaden håller i sig även i gymnasiet. Statistiken visar också en tydlig trend att både pojkars och flickors mående försämras i takt med stigande ålder.

Som konstaterades ovan finns ett samband mellan skolnärvaro och måluppfyllelse och därmed psykisk hälsa. Det är svårt att hitta statistik över skolnärvaro på länsnivå. Uppgifter från det centrala elevhälsoteamet i Karlskrona visar att andelen elever under läsåret 2021/22 i årskurs F-9 som har mer än 15% frånvaro i Blekinge är högre än i riket. Graden av måluppfyllelse följs dock av Skolverket vars statistik visar andelen elever i årskurs 9 som är behöriga till gymnasiet. Som tidigare beskrivits är detta en viktig friskfaktor för vuxenlivet. I Sverige var andelen elever i årskurs 9 som var obehöriga till gymnasiet år 2021/22 14,1 %. I Blekinges kommuner varierar den siffran mellan 14,4% i Karlskrona och 23,6% i Ronneby.¹⁰

⁸ EMQ. 2023.

⁹ Hylse. 2023

¹⁰ Skolverket. 2023.

Mission: Psykisk hälsa i skolan

Rödebyskolan är en F-9-skola med ungefär 620 elever som ligger i utkanten av Karlskrona. Under 2021 började elevhälsoteamet på Rödebyskolan samarbeta med en fysioterapeut på Karlskrona rehabcenter. Samarbetet innebar att fysioterapeuten kom till skolan för att träffa lärare och elever i en högstadielklass. Syftet var att kunna arbeta mer proaktivt i skolan för att förebygga ohälsa istället för att vänta tills eleverna blivit sjuka och behöver söka vård. I sin rapport skriver fysioterapeuten: ”Vid de inledande elevdialogerna kom det fram att eleverna mådde sämre än vad som var förväntat. De beskrev en stor hopplöshet och frustration.” ... ”Under projektets gång så har det även blivit tydligt att olika psykiska känslor så som oro och ångest tex inför en redovisning, ett prov, att arbeta i grupp mm också kan skapa frustration hos lärare, elever och vårdnadshavare då den snabba lösningen är att undvika detta obehag och anpassa bort dessa situationer.”

Genom intervjuer med rektor och annan personal på skolan framkommer en bild av att det är många av eleverna på Rödebyskolan som mår psykiskt dåligt, vilket framför allt yttrar sig tydligt på högstadiet. Det är också en stor utmaning att allt fler elever har en ökande frånvaro i skolan. Andelen elever i årskurs 9 på Rödebyskolan som var obehöriga till gymnasiet läsåret 2021/22 var 25% (I Karlskrona kommun är den genomsnittliga andelen 15,9%).¹¹

Ekonomiska konsekvenser av att elever inte fullföljer skolan

Det samhällsekonomiska värdet av insatser till barn och unga i tidig ålder är mycket stort jämfört med senare och reaktiva insatser, vilket bland annat visualiseras av the Heckman Curve.¹² Omvänt blir kostnaderna för att inte agera tidigt höga och måste bäras av barnet själv, dess anhöriga och samhällets institutioner. Skolans uppdrag att bidra med kompensatoriska och hälsofrämjande insatser för att förebygga ohälsa och främja hälsa, välbefinnande och lärande är därmed ett viktigt strategiskt uppdrag.¹³

En studie gjord av Weronika Nowak på uppdrag av SKR under 2020 visar på kommunens merkostnader för obehöriga elever, dvs elever som inte går ut årskurs nio med fullständiga betyg. I studien estimeras kostnaden för en obehörig, respektive behörig elev med fokus dels på kostnaderna för gymnasieskolan, dels på kostnaderna för det kommunala aktivitetsansvaret (KAA). Resultatet visar att merkostnaden för en obehörig elev i förhållande till en behörig elev efter sju år uppgår till ca 38 000 kronor vilket innebär att en obehörig elev i genomsnitt kostar ca 12 procent mer än en behörig elev. De obehöriga eleverna har större risk att omfattas av det kommunala aktivitetsansvaret. De har även en lägre sannolikhet att ta en gymnasieexamen och endast 26 procent av de obehöriga eleverna har gått ut med en gymnasieexamen efter sju år. Motsvarande andel för de behöriga eleverna är 78 procent.¹⁴

Skandias stiftelse Idéer för livet har gjort uträkningar på vad skolmisslyckande kostar samhället. I begreppet samhällsförlust har de räknat in utebliven framtida samhällsvinst bestående av lägre skatteintäkter för samhället och lägre inkomster för de drabbade individerna.

¹¹ Ibid.

¹² www.heckmanequation.org

¹³ Skolverket. 2019, sid 56.

¹⁴ Nowak. 2020

Projektplan kortversion

6(20)

Mission: Psykisk hälsa i skolan

År 2017 var det 181 stycken 24-åringar i Blekinge som saknade gymnasial utbildning. Summan för deras uteblivna skatteintäkter och inkomster är 653 miljoner kr varje år. Personer som inte klarar gymnasieskolan löper större risk för arbetslöshet, missbruk, kriminalitet, hälsoproblem och andra former av sociala problem. Dessa skapar i sin tur samhällskostnader i form av utbetalningar av offentliga ersättningar, ökade vårdkostnader som är associerade med missbruk eller samhällsförluster på grund av kriminell aktivitet. Dessa kostnader är både relevanta och omfattande men ingår inte i beräkningarna. De faktiska samhällskostnaderna är därmed långt högre än de 653 miljoner som består av uteblivna skatteintäkter och inkomster.¹⁵

Lagar och politiska mål att förhålla sig till

Det finns flera lagar och politiskt satta mål som avser barn och ungas mående. Nedan nämns de mest relevanta för projektet.

Barnkonventionen som är svensk lag sedan år 2020 fastslår att barn har rätt till bästa möjliga hälsa, tillgång till hälso- och sjukvård samt till rehabilitering. En av de fyra grundprinciperna i Barnkonventionen handlar om barnets rätt till liv och utveckling, och ska därmed appliceras på alla artiklar i konventionen. Det innebär att i tolkningen och förverkligandet av andra artiklar, till exempel rätten till utbildning, hälso- och sjukvård, kultur och fritid samt till konventionens särskilda skyddsartiklar ska barnets rätt till liv och utveckling vara vägledande.¹⁶

I socialtjänstlagen framgår att socialtjänsten ska främja människornas ekonomiska och sociala trygghet, jämlikhet i levnadsvillkor och aktiva deltagande i samhällslivet.¹⁷ Skollagen reglerar vilka rättigheter och skyldigheter barn, elever och vårdnadshavare har. I första kapitlet uttrycks en strävan efter att uppväga skillnader i barnens och elevernas förutsättningar att tillgodogöra sig utbildningen, alla barns lika tillgång till utbildning och att utbildningen inom skolväsendet ska vara likvärdig inom varje skolform oavsett var den anordnas.¹⁸ Hälso- och sjukvårdslagen fastslår att målet med hälso- och sjukvården är en god hälsa och en god vård på lika villkor för hela befolkningen, samt att hälso- och sjukvården ska arbeta för att förebygga ohälsa.¹⁹

Målen för ungdomspolitiken innebär att alla ungdomar ska ha goda levnadsvillkor, makt att forma sina liv och inflytande över samhällsutvecklingen.²⁰

Det finns även mål för folkhälsopolitiken som innebär att skapa samhällseliga förutsättningar för en god och jämlik hälsa i hela befolkningen och att sluta de påverkbara hälsoklyftorna inom en generation. Målsättningar i folkhälsopolitiken som detta projekt strävar efter att bidra till är:

- ökad tillgänglighet till hälsofrämjande produkter, miljöer och aktiviteter
- att motverka skolmisslyckanden genom tidig identifiering och insats

¹⁵ Hök och Sanandaji. 2017

¹⁶ SOU 2020:63

¹⁷ SFS 2001:453

¹⁸ SFS 2010:800

¹⁹ SFS 2017:30

²⁰ Regeringskansliet, 2022.

Projektplan kortversion

7(20)

Mission: Psykisk hälsa i skolan

- att stärka det hälsofrämjande och förebyggande arbetet med levnadsvanor i välfärdens organisationer
- ett jämlikt deltagande i demokratin
- ett jämlikt deltagande i det civila samhället
- arbetet för de mänskliga rättigheterna
- ökad kontroll, inflytande och delaktighet för vissa individer och grupper.²¹

På jämställdhetsområdet finns också politiska mål som projektet kan komma att beröra, som till exempel:

- En jämn fördelning av makt och inflytande
- Jämställd utbildning
- Jämställd hälsa
- Mäns våld mot kvinnor ska upphöra²²

Agenda 2030 är en handlingsplan för omställning till ett hållbart samhälle. Agenda 2030 består av 17 globala mål med delmål som är integrerade och odelbara då våra hållbarhetsutmaningar är sammanflätade och inte kan hanteras separat. Projektet har i första hand beröringspunkter med målen som rör social hållbarhet såsom god hälsa och välbefinnande, god utbildning för alla, minskad ojämlikhet och fredliga och inkluderande samhällen. Agenda 2030:s utgångspunkt att hållbarhetsarbetet behöver ske sektorsövergripande och att ingen ska lämnas utanför går väl i linje med projektets metodik.

Samhällets (o)förmåga att lösa gränsöverskridande problem

På senare år har allt fler studier publicerats som visar på att offentliga organisationer i Sverige har svårt att hantera komplexa samhällsutmaningar som psykisk ohälsa, ojämlikheter i skolresultat och hälsa, ökad segregation, långtidsarbetslöshet, ungdomskriminalitet med mera. Enligt nationalekonomen Ingvar Nilsson som har gjort många studier på ämnet präglas nuvarande organisation av kortsiktighet, avsaknad av helhetssyn och gemensamma mål, bristfälligt lärande, otillräckligt genomslag i ordinarie verksamhet och svårigheter att skala upp goda exempel.²³ Detta påverkar även tilltron till samhällets förmåga att möta dessa utmaningar. En förflyttning mot mer effektiva och hållbara välfärdsinsatser efterfrågas. Komplexa samhällsutmaningar behöver enligt Nilsson mötas samlat, systematiskt och långsiktigt på lokal och nationell nivå. I Sverige saknas tillräckligt metodstöd för att uthålligt bedriva det tvärsektoriella arbete som krävs. En stor utmaning är att hitta former för att alla berörda aktörer uthålligt ska göra sin del av arbetet och att kunna följa upp de gemensamma ansträngningarna över tid.

Komplexa problem utmärks av att det finns många olika perspektiv och en hög grad av ömsesidiga beroenden. Dom är därmed sammanvävda och svåra att överblicka och kontrollera.²⁴ Statens offentliga utredning ”Börja med barnen” beskriver komplexiteten utifrån skolans kontext med att den bland annat beror på ”många olika huvudmän som ansvarar för hälsouppföljning och

²¹ Prop. 2017/18:249

²² Regeringskansliet. 2016.

²³ Nilsson. 2017

²⁴ Palmberg Brorud. 2021, s. 20.

Projektplan kortversion

8(20)

Mission: Psykisk hälsa i skolan

vårdinsatser för barn och unga under olika delar av uppväxttiden. Till dessa verksamheter hör ett antal primärvårdsaktörer med regionen som huvudman, mödrahälsovården, barnhälsovården och ungdomsmottagningarna samt elevhälsans medicinska insatser som tillhandahålls i skolor ofta i skolhuvudmännens regi. Ungdomsmottagningarna arbetar ofta utifrån otydliga uppdragsbeskrivningar från respektive huvudman och tillgängligheten till ungdomsmottagningarnas verksamhet varierar över landet. För barn och unga med psykisk ohälsa tillkommer dessutom ett antal första linjeverksamheter som är organiserade på olika sätt i landet.”²⁵

De olika aktörernas enskilda insatser får inte bästa möjliga effekt då de enbart hanterar en del av problemet och ofta symtom på problemet medan roten till det onda finns kvar. Ofta avgränsas problemet för att det ska kunna hanteras inom de på förhand utstakade ramarna, inom det uppdrag som aktören har och helhetsperspektivet går förlorat.

Offentliga organisationer försöker ofta motverka de organisatoriska hindren för helhetsperspektiv genom att samverka över huvudmannagränserna. Sociala investeringar som ett sätt att arbeta proaktivt har också spridits för att motverka de negativa effekterna av ett reaktivt och ansvarsuppdelande system. Dessa metoder gör nytta men är oftast inte inriktade på att komma åt mekanismer i samhällssystemet och därigenom åtgärda rotorsaker. Samverkan leder ofta till ett tydliggörande av uppdrag och gränser mellan de ingående aktörerna. Skillnaden mellan samverkan och sociala investeringar å ena sidan och en systemförändrande ansats å den andra beskrivs på ett träffande sätt i skriften Utanförskap, hälsa och en effektiv resursanvändning som utgjorde underlagsrapport till Kommissionen för jämlik hälsa:

”Det finns rikligt med insatser på många ställen i landet både kring sociala investeringar och kring samverkan. Men insatserna präglas nästan alltid av ett operativt perspektiv. Det vill säga, det är konkreta insatser, ofta riktade mot ett specifikt problem eller specifik målgrupp. De utgår från att rådande strukturer och system existerar och kommer att fortsätta i stort sett i samma form som nu. Detta leder å ena sidan ur ett konkret klientperspektiv till att man ganska ofta gör nytta, stundtals mycket nytta. Man kanske får skolkare och hemmasittare tillbaka till skolan, personer med samsjuklighet får adekvat stöd, elever med kognitiva funktionsnedsättningar får hjälp att klara skolan just där man sätter in det aktuella investerings- och/eller samverkansprojektet. Men samtidigt uppstår en paradox. Denna paradox formulerades väldigt väl en gång av ett personligt ombud för personer med psykiska funktionsnedsättningar. Hon sa ungefär så här: Ju bättre vi jobbar, och ju mer vi lyckas med våra klienter. Desto sämre bli det. Vi fungerar som städgummor åt systemet och tillåter systemen att fortsätta producera situationer där personer faller mellan stolarna. Är inte detta ett medberoendebeteende?” ... ”ju mer man lyckas med att göra detta, desto längre kan de etablerade systemen fortsätta att bete sig som nu och sända ut nya människor i utanförskap, därför att ombudens arbete bidrar till att dölja och på sätt och vis underlätta de systemmisslyckanden som finns.”²⁶

Syfte

Projektet har två syften:

²⁵ SOU 2021:34

²⁶ Nilsson. 2017, s. 25

Projektplan kortversion

9(20)

Mission: Psykisk hälsa i skolan

- 1) att med en systemförändrande ansats som utgår ifrån målgruppens behov skapa de bästa förutsättningarna att hållbart främja psykisk hälsa i skolan i Blekinge.
- 2) att förutsättningarna som projektet bygger upp ska skapa möjligheter att skala upp arbetet för att inom ramen för större nationella och internationella satsningar kunna främja psykisk hälsa hos fler elever och även skolpersonal och vårdnadshavare.

Metod

I detta avsnitt beskrivs huvuddragen i den metodik som har valts medan de olika faserna och tillvägagångssättet beskrivs mer ingående i aktivitetsplanen. Klara Palmberg Broryd skriver i sin bok *Komplexitet*: ”Att navigera i komplexitet, och att driva utveckling i komplexa system, känns ofta som att ha landat i en helt ny värld utan att ha tillgång till en karta.”²⁷

Metoden för projektet är vald i syfte att bejaka den ovan beskrivna komplexiteten som är inbyggd i utvecklingen av psykisk ohälsa hos barn och unga för att därigenom kunna angripa utmaningen på nya sätt. Medvetenheten om att det inte finns någon karta att navigera utifrån påverkar genomförandet i alla delar. På senare tid har metoder vuxit fram som syftar till att, istället för att dela upp ett problem i beståndsdelar, hantera det med ett helhetsperspektiv där man tittar på helheten och hur delarna hänger ihop, inte genom detaljerad kunskap om varje del. Grundläggande i metoderna är att få kunskap om systemet och helheten. Och för att få det behöver man involvera alla delar.

Den mission-orienterade ansatsen som finns i det här projektet är just en sådan metod.

Utmärkande för ett mission-orienterat arbetssätt är att det är en kraftsamling utifrån en vision, utgår från en fysisk plats och omfamnar så många perspektiv som möjligt som konvergerar på platsen. Skolan har valts som arena för satsningen men detta innebär inte att det enbart är i skolmiljön som insatser behöver göras.

Platsen för projektet är Rödebyskolan där kontakter har upparbetats sedan tidigare och skolan har utmaningar med en ökande psykisk ohälsa hos sina elever. Arbetet innebär att i Blekinge bygga upp de förutsättningar som idag saknas för att bedriva det tvärsektoriella arbete som krävs för att hantera en komplex samhällsutmaning som psykisk ohälsa hos barn och unga. Förutom att samla representanter för målgruppen och aktörer som har en viktig roll i systemet och gemensamt identifiera rotorsaker kommer projektet facilitera en process där aktörerna och målgruppen samskapar interventioner och innovationer som verkar på systemnivå. Därigenom får de mer långtgående effekt än insatser som är mer symtomlindrande ute i bladverket långt från rötterna.

Ambitionen är att förändringen blir bestående efter projektslut för att man har intervenserat på de nivåer i systemet som påverkar det i grunden. För att det ska lyckas behöver perspektivrikedomen och de ömsesidiga beroendena beaktas vilket innebär att det, mellan flera huvudmän, uppdelade ansvaret för utvecklingen överbryggas. Risken för att de åtgärder som vidtas skapar oförutsedda problem på andra områden minskar också. Däremot går det inte att lösa en komplex

²⁷ Palmberg Broryd. 2021, sid 23.

Projektplan kortversion

10(20)

Mission: Psykisk hälsa i skolan

samhällsutmaning som psykisk ohälsa en gång för alla, istället vill vi påverka förutsättningarna som genererar den problematiska situationen så att något nytt och mer värdeskapande kan uppstå.

Begreppet Missions myntades av Maria Maccuzatu och fick då spridning i en EU-kontext. Vinnova utvecklar metodiken och stödmaterial utifrån den svenska kontexten. Missions är också en del i Blekinges smarta specialiseringsstrategi där målet är att sjösätta missions inom ekologisk hållbarhet. Detta projekt blir unikt genom att rikta in sig på social hållbarhet och det är en förhoppning att alla initiativ ska kunna lära av varandra och bygga en kapacitet i Blekinge som gör länet konkurrenskraftigt och bättre rustat att hantera komplexa samhällsutmaningar.

I Blekinges smarta specialiseringsstrategi beskrivs missions närmare: ”Missions är benämningen på ett policyinstrument inom EU där ansatsen är att arbeta med utmaningsdriven innovation. Missions är med andra ord en metod för att samla tvärssektoriella partnerskap i arbetet med att bemöta, anpassa sig till och i bästa fall finna lösningar på de stora samhällsutmaningar vi står inför. Med ett missionsinriktat angreppssätt vill vi arbeta för att uppnå systemförändring och adressera samhällsutmaningar, på såväl regional som global nivå, genom mobilisering av aktörer från olika samhällssektorer och branscher.

När vi väljer missions som specialisering så lyfter vi den av Blekinges styrkor som oftast framhävs av länets aktörer, nämligen vår litenhet. Inom ramen för vår litenhet så kan regionala testbäddar och demonstrationsmiljöer facilitera framväxten av såväl systeminnovationer som systemtestade innovationer.

Arbets sättet för missions är därmed avgörande inför framtiden och genom att välja missions som specialisering gör vi i Blekinge ett viktigt ställningstagande både gentemot oss själv och omvärlden. Inte minst visar vi att vi tror på våra företags, forskares och organisationers förmåga till att samverka och innovera kring komplexa problematiker. Genom missions ökar vi regionens innovativa konkurrenskraft genom att utforska nya innovationsområden.”²⁸

Tabellen nedan är en ansats att beskriva hur det missionorienterade arbets sättet har tolkats för att ta sig an psykisk ohälsa hos barn och unga i det här projektet, i kontrast till hur projekt traditionellt utformas.

Från	Till	Effekt
Åtgärda symtom	Adressera rotorsaker	Skapa systemförändring med långvarig effekt
Skriftliga rekommendationer	Utveckla lösningar i praktiskt görande	En uppsättning lösningar som utgår från målgruppens erfarenheter
Förlita sig på	Involvera alla intressenter	Gemensamt ägarskap och relationer

²⁸ Region Blekinge. 2021, sid 6.

Projektplan kortversion

11(20)

Mission: Psykisk hälsa i skolan

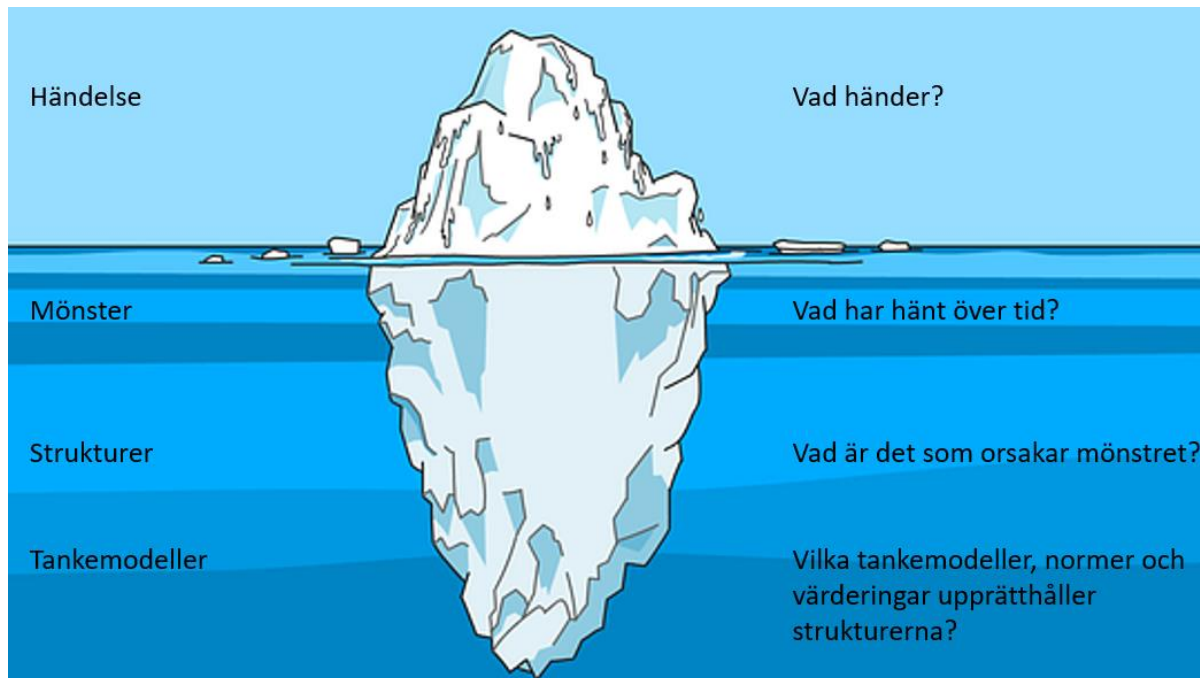
experter		
Lära först, göra sen (policy preceding implementation)	Lära medan vi gör	Lösningar som skapats från små genombrott och insikter som kan skalas upp
Implementera en enskild åtgärd	Iterativt utveckla och hantera en portfölj av lovande insatser	Öppna upp för banbrytande lösningar som skapar nya infallsvinklar till situationen
Ett engångsprojekt	En växande plattform som levererar resultat både kort- och långsiktigt	Kapacitet byggs hos deltagarna att hantera nya frågor som dyker upp längs vägen

Att samla systemet i rummet och ta sig an rotorsaker

En förutsättning för att ta ett helhetsperspektiv är att skapa en plattform där aktörer med olika perspektiv i systemet möts, att ”samla systemet i rummet”. Projektet ska skapa något som kan liknas vid en social tryckkokare där skiftande perspektiv, mål och intressen (både harmonierande och konfliktande) kan mötas. Det kan stundtals vara obekvämt men är nödvändigt för att skapa den helhetssyn och frigöra den kollektiva visdom som behövs för att komma fram till hållbara lösningar. Projektet ska facilitera en kreativ process där nya idéer kan komma upp till ytan och förutsättningar skapas för att de ska kunna förverkligas. Projektet ska finansiera en hel del aktiviteter men huvudfunktionen är att skapa plattformen som får andra aktörer att både kunna och vilja driva hållbar förändring. Projektet kommer att utse strategiska representanter från olika delar av systemet som deltar i processen och representerar olika perspektiv.

När perspektiven i systemet är representerade behöver projektet facilitera ett gemensamt arbete som tar oss under ytan och hjälper oss hitta rotorsakerna till problemet. Den processen kan illustreras av isbergsbilden nedan. Ju mer vi kan förstå och synliggöra vad som händer under ytan i ett system – särskilt hur det kopplar till strukturer, världsbilder och mentala föreställningar - desto större chans att vi kan påverka systemet i grunden och verka proaktivt.

Mission: Psykisk hälsa i skolan

Efter att rotorsaker är inringade ska problemen vändas till lösningar. Lösningarna ska vara del i kraftfulla strategier som har potential att förändra de faktorer i samhälls- och skolsystemet som skapar önskade effekter för barn och ungas psykiska mående.

Tack vare att angreppssättet missions används har vi möjlighet att skala upp och jobba större och ännu mer långsiktigt. Exempel på större relevanta satsningar: Vinnova-satsning (95% kostnadstäckning), ESF-projekt, programmet CERV som hanteras av Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor (90% kostnadstäckning). Projektet kan även ingå som en part bland flera andra utvalda i ”koalition för att stärka den sociala väven” som kan utmytna i ett initiativ inom ramen för Vinnovas satsning ”Impact Innovation”.

Mål

Den kraftsamling som behöver komma till för att främja psykisk hälsa hos barn och unga i Blekinge ska enas om en vision för arbetet. Visionen ska signalera storleken på kraftsamlingen, förändringen som ska ske och när i tid den ska nås. En vision ligger 15-20 år framåt i tiden och därmed långt förbi slutdatumet för detta projekt. Ansatsen är därför att satsningen ska fortsätta efter projektets slut medan projektet har skapat viktiga basfundament att bygga vidare på.

Målen beskrivs med ett stort mått av ödmjukhet då arbetsättet innebär att vision, mål och insatser genereras av processen och de tvärssektoriella möten som den genererar. Ett exempel har dock tagits fram och illustreras nedan men kommer att utvecklas under projektets definieringsfas. Projektplanen kommer kompletteras med mer specifika mål för skolan när projektet har samlat aktörer och definierat vision och behov utifrån det missionsorienterade angreppssättet.

Projektplan kortversion

13(20)

Mission: Psykisk hälsa i skolan

Projektet förväntas skapa förutsättningar för ökad psykisk hälsa hos elever för att klara av högstadiet och senare gymnasiet vilket i sin tur genererar ytterligare hälsa, både psykisk och fysisk. Det blir dubbelriktat och självförstärkande. Skolverket har konstaterat att ökad skolnärvaro hos eleverna nås genom att främja trygghet och delaktighet, därför finns detta med som målsättningar.²⁹ Effekter förväntas hos fyra målgrupper; Elever, skolpersonal, vårdnadshavare och system. Målen för projektet ligger i detta skede när projektplanen skrivs på systemnivå och förväntas generera huvuddelen av effekterna hos övriga målgrupper efter projektets slut, såvida inte projektiden förlängs.

Projektmål:

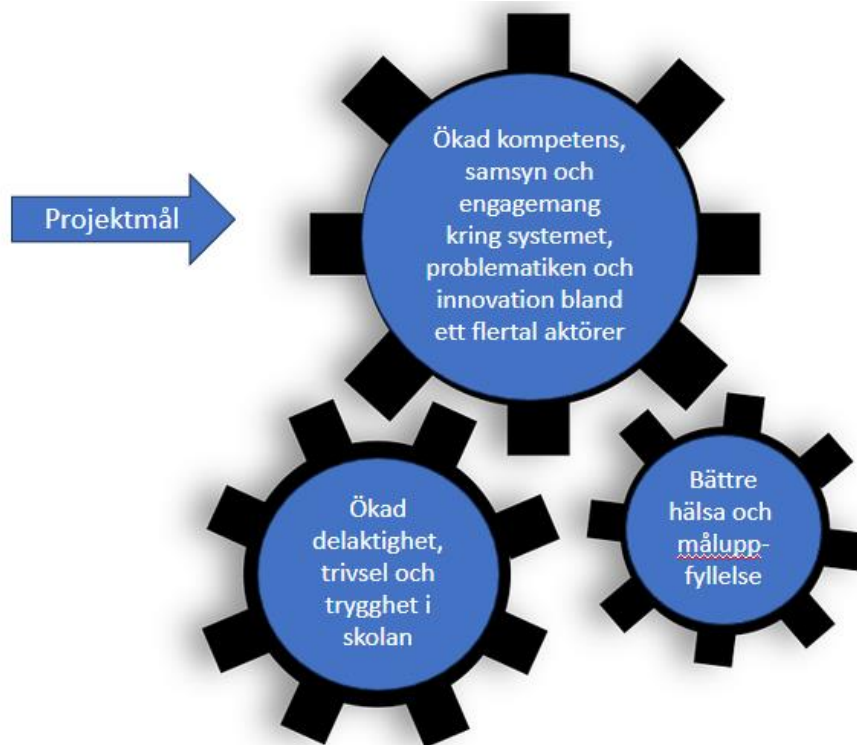
- Förståelse finns för systemet och de mekanismer i samhällssystemet som hämmar respektive främjar psykisk hälsa i skolan och relationerna mellan dem
- Rotorsaker till psykisk ohälsa i skolan är identifierade och analyserade
- En bredd av aktörer har deltagit i sektorsövergripande forum för att främja psykisk hälsa hos barn och unga i Blekinge utifrån ett systemperspektiv
- Förutsättningar för bättre sociala relationer, ökad trivsel och trygghet för både elever och personal har skapats
- Flera olika aktiviteter som tillsammans förväntas påverka systemet har genomförts och utvärderats.
- Ett bättre utgångsläge för att skala upp till länsövergripande arbete

Effektmål (mål på längre sikt som projektet bidrar till):

- Ett system som gynnar en utveckling med ökad trivsel och trygghet i skolan för att därigenom nå ökad skolnärvaro, högre måluppfyllelse och psykisk hälsa hos både elever och skolpersonal.
- Minskat användande av läkemedel mot psykisk ohälsa hos elever
- Minskat behov av hälso- och sjukvårdsinsatser hos elever
- Högre inkomster när eleverna går ut skolan
- Minskade samhällskostnader
- Ökade samhällsinkomster

²⁹ Skolverket. 2019.

Mission: Psykisk hälsa i skolan

Bilden illustrerar att projektets resultat förväntas generera effekter indirekt som får konkret bäring i skolmiljön tack vare den systemövergripande ansatsen.

Uppföljningssystem ska utvecklas och ekonomiska resurser är säkrade för detta. Målen kommer att anpassas för att kunna utvärderas.

Krav på projektet

Förutsättningar

I januari 2023 beviljade Ledningssamverkan vård och omsorg (LSVO) 3 801 700kr till detta projekt som sträcker sig över två år. Projektledare rekryterades och projektet startade den 1 april 2023 och pågår till den 31 mars 2025. Projektet är finansierat av statsbidrag inom ramen för SKR:s satsning Kraftsamling för psykisk hälsa som är en del av Uppdrag psykisk hälsa. Medlen ska användas på ett sätt som är förenligt med riktlinjerna för statsbidraget. Projektet redovisar enligt de krav som ställs från Uppdrag psykisk hälsa.

Avgränsningar

Projektet kommer att bedrivas med utgångspunkt i de behov som identifieras hos Rödebyskolans elever och insatserna ska vara av hälsofrämjande och sjukdomsförebyggande karaktär. Insatser som gäller vård och behandling ingår inte i projektet. Projektet kommer dock med största sannolikhet

Mission: Psykisk hälsa i skolan

generera resultat som är till gagn för hela skolsystemet i Blekinge och den plattform, kompetens och de metoder som utvecklas kommer också att kunna användas för att främja psykisk hälsa på andra skolor.

Kopplingar till andra projekt och verksamheter

Det finns inga specifika beroenden till andra projekt eller verksamheter utan projektet är självständigt och fristående. Däremot så finns det andra projekt där någon form av utbyte och synergieffekter skulle kunna uppstå både för båda parter. Till exempel Tidiga samordnade insatser, Barnsäkert och psykiatriveckan. För att maximera effekt och minimera suboptimeringar av offentligt finansierade satsningar håller projektet kontakt med dessa andra satsningar.

Projektet kan bli smörjmedel för att Blekinge ska kunna ingå i ännu större satsningar och ge tillgång till kompetens och resurser som inte finns inom vår egen verksamhet men som är av stor betydelse för Region Blekinges och Blekinges kommuners måluppfyllelse. Projektet kommer att söka mer medel för att kunna skala upp, både från Uppdrag psykisk hälsa och i samverkan med andra aktörer från utlysningar på nationell och EU-nivå.

Planer

Nedan beskrivs de faser och delmål som finns i projektet.

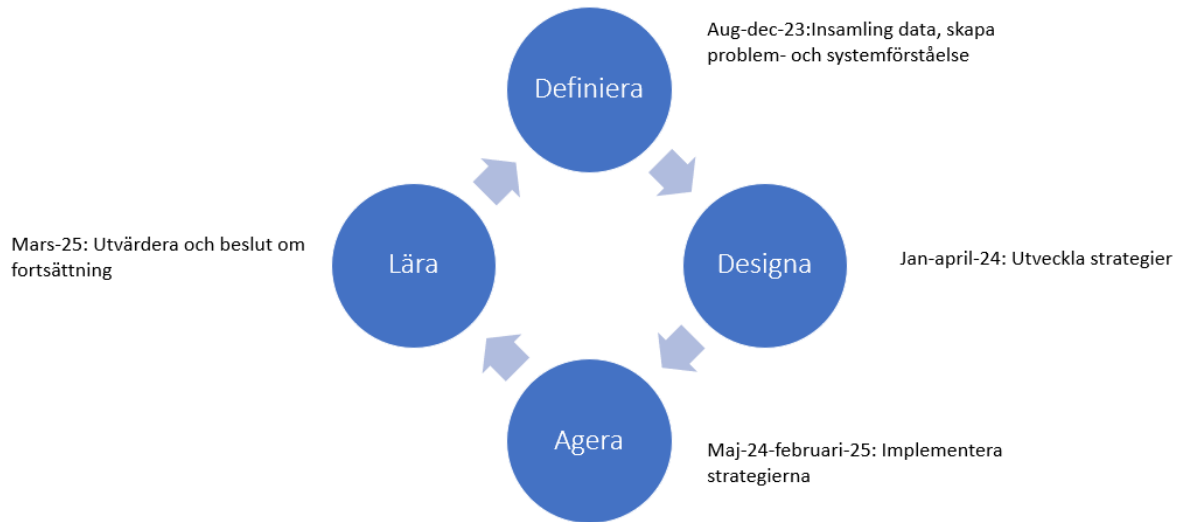
Fas	Mål för respektive fas
Definiera	Definiera en gemensam vision Definiera systemet och dess gränser Samla perspektiv och utse strategiska representanter för perspektiven Förstå systemet Förstå rotorsaker
Designa	Designa kraftfulla strategier
Agera	Utföra och samordna aktiviteterna inom strategierna
Lära	Följa upp och lära för att kontinuerligt förbättra

Faserna kommer att gå in i varandra och projektet kommer att vara iterativt vilket innebär att tidssättningarna för varje fas är vaga och ska ses som fingervisningar.

Projektplan kortversion

16(20)

Mission: Psykisk hälsa i skolan

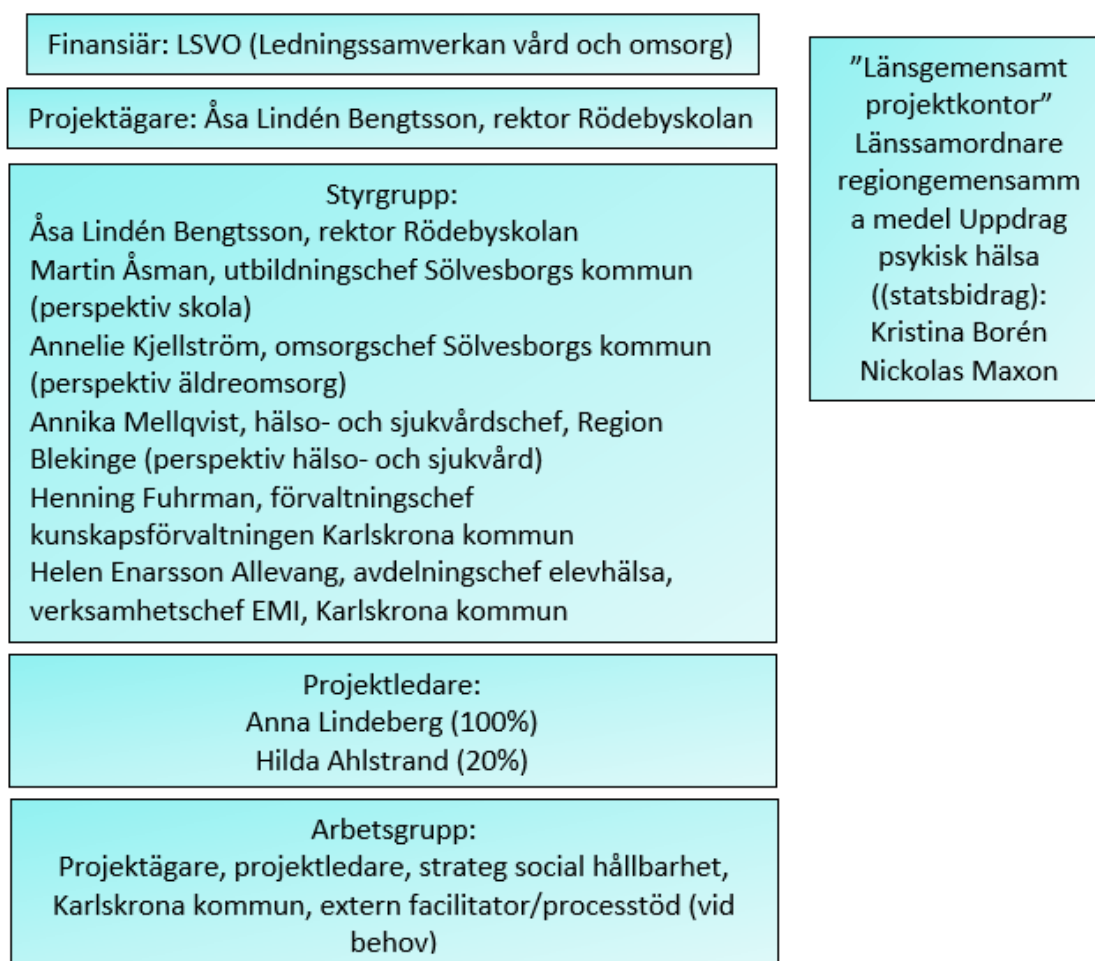

Mission: Psykisk hälsa i skolan

Projektorganisation

Organisationsplan

Fler arbetsgrupper kan tillkomma. Likaså kan fler medlemmar i både styrgruppen och arbetsgruppen tillkomma.

Roller, ansvar och befogenheter

Styrgruppens uppdrag är:

- Styrgrupp för Mission utgörs av LSVO deltagarna från strategiskt forum samt kompletteras med aktuella representanter för det lokala Mission:et
- Ytterst ansvariga för projektet, inkl. fördelning av medel för respektive fas
- Godkänner projektplan och säkerställer att arbetet ligger i linje med den samt vid behov beslut om ev. förändringar av projektplanen

Projektplan kortversion

18(20)

Mission: Psykisk hälsa i skolan

- Fatta beslut som skapar rätt förutsättningar för projektet
- Tillsättning av projektledare
- Aktiv uppföljning av status och beslut vid avvikelser utanför projektets ramar
- Verka som positiv ambassadör för projektet och förankra projektmålen i organisationen för att underlätta projektgruppens arbete.

Projektledare:

- Anna Lindeberg har uppdraget som projektledare för projektet Mission främja psykisk hälsa i skolan, på 100%. Annas tjänst är placerad på Enheten för kvalitet och utveckling på hälso- och sjukvårdsförvaltningen i Region Blekinge. Uppdraget löper över två år och startar den 1 april 2023 och innebär ett helhetsansvar för driften av projektet och tillhörande budget.
- Hilda Ahlstrand har uppdraget som delprojektledare för projektet Mission främja psykisk hälsa i skolan, på 20%. Hilda är placerad på avdelning elevhälsa på kunskapsförvaltningen i Karlskrona kommun. Uppdraget löper över två år och startar den 1 april 2023 och innebär att driva projektet i samarbete med projektledaren och att bidra med psykologisk kunskap och kunskap om att verka inom skolan som organisation.

Medlemmarna i arbetsgruppen har fastställt roller, riktlinjer, mål, förväntningar, styrkor och svagheter för sitt gemensamma arbete.

Projektavslut

Projektet är avslutat när slutrapporten är godkänd av projektägaren och kommunicerad till LSVO. Rapporten ska innehålla en utvärdering av projektmål.

Referenser

Böcker

Palmberg Broryd, Klara. 2021. *Komplexitet – Enklare navigerat, bättre hanterat: så driver du utveckling i komplexa system*. Stockholm: Volante.

Lagar och politiska mål

Socialtjänstlagen, SFS 2001:453,

Hälso- och sjukvårdslagen, SFS 2017:30

Proposition 2017/18:249 *God och jämlik hälsa – en utvecklad folkhälsopolitik*

Regeringskansliet. 2016. *Mål för jämställdhet*. <https://www.regeringen.se/regeringens-politik/jamstallldhet/mal-for-jamstallldhet/> (hämtad 2023-06-02)

Regeringskansliet. 2022. *Mål för ungdomspolitik*. <https://www.regeringen.se/regeringens-politik/ungdomspolitik/mal-for-ungdomspolitik/> (hämtad 2023-06-02)

Rapporter

Projektplan kortversion

19(20)

Mission: Psykisk hälsa i skolan

Folkhälsomyndigheten. 2023. *Skolbarns hälsovanor i Sverige 2021/22. Nationella resultat.*

<https://www.folkhalsomyndigheten.se/publikationer-och-material/publikationsarkiv/s/skolbarns-halsovanor-i-sverige-2021-2022-nationella-resultat/> (folkhalsomyndigheten.se) (hämtad 2023-06-02)

Hök, Lena; Sanandaji, Nima. 2017. *Samhällsförlusten av skolmisslyckande och värdet av att rädda fler i varje årskull.* Strömbergs. <https://www.ideerforlivet.se/globalassets/pdf/rapporter/samhallsforlusten-av-skolmisslyckande.pdf> (hämtad 2023-06-02)

Nilsson, Ingvar. 2017. *Utanförskap, hälsa och en effektiv resursanvändning.* https://kommissionjamlikhalsa.se/wp-content/uploads/2017/06/6.-utanfoerskap_halsa_och_en_effektiv_resursanvaendning.pdf (hämtad 2023-06-02)

Nowak, Weronika. 2020. *Kommunens merkostnad för en obehörig elev.* <https://skr.se/download/18.71b542201784abfbf7a13c3f/1616592590321/Kommunens%20merkostnad.pdf>

Region Blekinge. 2021. *Blekinges strategi för smart specialisering.* https://regionblekinge.se/download/18.4fe3cdc41787d8c466341c8/1617090439267/Blekinges%20strategi%20%C3%B6r%20smart%20specialisering_final.pdf

SBU. 2022. *Främjande av psykiskt välbefinnande hos barn och ungdomar.* ISBN:978-91-88437-94-5. <https://www.sbu.se/350>.

Skolverket. 2019. *Hälsa för lärande – lärande för hälsa.* ISBN: 978-91-7559-335-7. <https://www.skolverket.se/publikationer?id=4071>

Skolverket. 2022. *Slutbetyg i grundskolan. Våren 2022.* https://siris.skolverket.se/siris/sitevision_doc.getFile?p_id=551653 (hämtad 2023-06-02).

Skolverket. 2023. *PIRLS 2021 Läsförmågan hos svenska elever i årskurs 4 i ett internationellt perspektiv.* <https://www.skolverket.se/getFile?file=11490> (hämtad 2023-06-02)

SOU 2020:63 *Barnkonventionen och svensk rätt.* <https://www.regeringen.se/rattsliga-dokument/statens-offentliga-utredningar/2020/11/sou-202063/>

SOU 2021:34. *Börja med barnen! Sammanhållen god och nära vård för barn och unga.*

Tidningsartiklar

Hylse, Christian. 2023. Allt fler unga mår dåligt – Region Blekinge kraftsamlar. *Blekinge Läns tidning*, 26 januari. <https://www.bl.se/nyheter/allt-fler-unga-mar-daligt-varden-kraftsamlar-f060af30/> (hämtad 2023-06-02)

Webbsidor

EMQ. 2023. Onlinedata hämtad från <https://emqportal.compos.se/>. Bearbetad av Region Blekinge.

Projektplan kortversion

20(20)

Mission: Psykisk hälsa i skolan

Folkhälsomyndigheten. 2022. *Vad är psykisk hälsa?* <https://www.folkhalsomyndigheten.se/livsvillkor-levnadsvanor/psykisk-halsa-och-suicidprevention/vad-ar-psykisk-halsa/> (hämtad 2023-06-02)

Skolverket. 2020. *Trygghet och samverkan främjar barns skolnärvaro.* <https://www.skolverket.se/skolutveckling/forskning-och-utvarderingar/artiklar-om-forskning/trygghet-och-samverkan-framjar-barns-skolnarvaro> (hämtad 2023-06-02)

Skolverket. 2023. Statistik hämtad från: <https://www.skolverket.se/skolutveckling/statistik/sok-statistik-om-forskola-skola-och-vuxenutbildning?sok=SokC> (hämtad 2023-05-22)